Jaargang nr. 35 | nummer 101 | maart 2025

Sluziger Kroniek

Tijdschrift van de Historische Vereniging Zwartsluis over de geschiedenis van Zwartsluis, Baarlo, De Velde, Zwartewaterklooster en Zandbelt en Schutsloot

Speciale uitgave 80 jaar bevrijding

Historische Vereniging. Zwartsluis

De Historische Vereniging Zwartsluis, opgericht in 1990, streeft ernaar het historisch waardebesef en de kennis over het erfgoed van Zwartsluis te bevorderen in allerlei vormen, onder haar leden en andere geïnteresseerden.

Vormgeving: Rudi Dekker Graphic Design.

historiezwartsluis.nl

Over de noodzaak van giften en donaties

Zoals u allemaal weet hebben we al jaren te maken met prijsverhogingen op vrijwel ieder gebied waaronder druk- en portokosten. Om dit enigszins betaalbaar te houden zouden we het lidmaatschapsgeld moeten verhogen. Wij doen dit echter nog niet omdat we het liefst de drempel naar een lidmaatschap zo laag mogelijk willen houden. Door de verhuizing naar Sluuspoort staan we voor hogere kosten dan voorheen. Dit betreft vooral de kosten voor de huur. Daar wij geen inkomsten genereren dan alleen de lidmaatschapsgelden moeten we op zoek naar andere bronnen. Ten diepste is het onze wens om de Sluziger Kroniek vrij te houden van advertenties om zo de historische sfeer en uitstraling te waarborgen. De Sluziger Kroniek is meer dan alleen een tijdschrift; het is een stukje van ons erfgoed. Om deze schat te blijven bewaren, hebben we uw hulp nodig. Met uw gift draagt u bij aan het behoud van onze geschiedenis en zorgt u ervoor dat toekomstige generaties kunnen genieten van de verhalen van en over Zwartsluis.
Mocht u zich geroepen voelen om dit mooie werk te ondersteunen dan kunt u een gift storten op bankrek. nr. **NL91 SNSB 0940 902206** onder vermelding van: **gift HVZ**.

Hartelijk dank voor uw steun!

Inhoud speciale uitgave 80 jaar bevrijding

Van de scheidende voorzitter

Beste leden,
Na een mooie periode als voorzitter van onze historische vereniging heb ik besloten om mijn functie neer te leggen. Met een gerust hart draag ik het stokje over aan Victor van Kleef. Victor is een ervaren historicus met een passie voor ons mooie dorp. Hij heeft al laten zien dat hij de juiste persoon is om onze vereniging naar een hoger niveau te tillen. Ik blijf wel aan als algemeen bestuurslid en hoop daarmee de vereniging nog enige tijd van dienst te kunnen zijn.
Ik moedig jullie aan om Victor van harte welkom te heten en actief deel te nemen aan de vereniging. Samen kunnen we er voor zorgen dat de geschiedenis van Zwartsluis levend blijft.

Met vriendelijke groet, Ivo Eenkhoorn

Van de nieuwe voorzitter

Graag wil ik mij nog iets nader introduceren na mijn benoeming als voorzitter van de Historische Vereniging Zwartsluis tijdens de jaarvergadering van 26 febr. jl. Het is een aanvulling op het artikel dat u even verderop kunt lezen. Soms halen de ontwikkelingen elkaar in tijdens het afronden van de kroniek en het drukklaar maken.
Van beroep ben ik beleidsadviseur, maar ik noem mezelf vooral historicus. Momenteel woon ik op het Westeinde aan de Whaa en zie dagelijks de schoonheid van het water dat Zwartsluis rijk is en rijk maakt(e). De liefde voor geschiedenis, in het groot én het klein, zit in mijn genen. Daarnaast geeft het me voldoening om met anderen samen te werken aan het behoud van verhalen en erfgoed. Voor alle leden en liefhebbers binnen en buiten Zwartsluis. Geschiedenis en beoefening ervan is niet statisch; dat bewijst de Historische Vereniging Zwartsluis onder andere met lezingen, archiefwerk en een levendig magazine. Actief zijn voor de historische vereniging zorgt voor nog meer binding met Zwartsluis en haar gemeenschap.
Na een kennismakingsperiode voel ik een fijne klik met de huidige bestuursleden. Daarom wil ik samen met hen werken aan een robuuste vereniging waar leden zich thuis voelen en waar verhalen gedeeld worden.

Hartelijke groeten, Victor van Kleef

Van de redactie

In 2023 ontvingen we een mail van Brenda Ibey – Wierdsma uit Peterborough in Canada over verhalen die haar vader had opgeschreven. Twee verhalen wekten onze interesse omdat het ooggetuigenverslagen betreft van ingrijpende gebeurtenissen tijdens en net na de Tweede Wereldoorlog. Halverwege 2024 ontvingen wij een bericht van de familie Kuipers uit Edmonton, Alberta in Canada, dat zij Zwartsluis wilden bezoeken en een aantal documenten aan de HVZ wilden overhandigen. Dit vond plaats in oktober. Waar dit toe heeft geleid kunt u in deze kroniek lezen.

Als redactie hadden we al het plan om gedurende 2025, het jaar waarin het 80 jaar is geleden dat Nederland werd bevrijd van de Duitse overheersing, diverse oorlogsverhalen te gaan publiceren. Deze twee verhalen werden ons als het ware in de schoot geworpen. Echter, hier bleef het niet bij. Begin juli 2024 mailde Pieter Doosje ons of wij contact op wilden nemen met Marie ter Wee, zijn tante uit Steenwijk. Zij had twee belangrijke voorwerpen in huis die in relatie stonden tot gebeurtenissen in WO II. Herman liet er geen gras over groeien en bezocht haar nog dezelfde week. Hij viel bijna van verbazing van de stoel toen bleek dat een deel van het verhaal ook tot de geschiedenis behoort van de familie Kuipers uit Canada. U zult het allemaal lezen en nog veel meer.

Deze Sluziger Kroniek is uitgegroeid tot een speciale dubbeldikke editie die in zijn geheel in het teken staat van 80 jaar Bevrijding. Dit nummer zal in een grotere oplage gedrukt worden. Gezien de actuele politieke spanningen vonden wij het belangrijk dat zoveel mogelijk mensen in Zwartsluis deze verhalen onder ogen krijgen. ***Opdat wij niet vergeten!*** Wij zorgen ervoor dat er op diverse publieke plaatsen exemplaren ter inzage liggen. Wij hebben voor deze actie via Gemeente Zwartewaterland subsidie ontvangen uit het FECA. Tevens laten we deze kans niet voorbij gaan om deze publicatie te koppelen aan onze ledenwerfactie “Op naar de honderd en meer”, de teller staat inmiddels op 124 nieuwe leden. Ook in de andere twee nummers die dit jaar verschijnen zal nog aandacht besteed worden aan 80 jaar Bevrijding. Mochten er onder u nog verhalen in relatie tot de Tweede Wereldoorlog leven die nog niet eerder zijn gepubliceerd, dan houden wij ons aanbevolen.

Wij wensen u veel leesplezier met deze bijzondere uitgave van de Sluziger Kroniek.

Geke Françoise – Corporaal en Herman Slurink

80 JAAR VRIJHEID

Een muzikale vertelling over Zwartsluis in Oorlogstijd

Op uitnodiging van de gemeente Zwartwaterland gingen we in de zomer van 2019 naar Hasselt. Er was een voorlichtingsavond over de viering van 75 jaar vrijheid. Diverse verenigingen waren aanwezig. Van ons (HVZ) kwam de vraag kunnen wij niet samen iets organiseren? Muziekvereniging Voorwaarts en Stichting Herdenking Joods Leven reageerden daar positief op. Samen gingen wij aan de slag. Er kwamen verschillende programmaonderdelen met als hoogtepunt de voorstelling "Herdenken in Woord en Klank" op 17 april. Deze datum was gekozen omdat Zwartsluis op 15 april bevrijd is.

Een voorstelling over de oorlog en bevrijding in Zwartsluis, hoe was het in ons dorp? Hoe beleefden de inwoners deze periode?
We doken in het archief voor beelden en verhalen. Veel Sluzigers hebben hun herinneringen aan die jaren aan ons toevertrouwd en zijn eens in de Kroniek verschenen. Van deze ooggetuigenverslagen en informatie over de oorlogsjaren werd een script gemaakt. Beelden zijn erbij gezocht. De dirigent van Voorwaarts, Wendy Biljard, zocht bijpassende muziek bij de verschillende beelden en verhalen. Zo wordt de "Eight Candle", een stuk geschreven voor het lichtjes-feest "Chanoeka", gespeeld als herdenking aan de omgebrachte Joodse inwoners van ons dorp. De verteller vertelt het verhaal, de beelden maken het zichtbaar en de muziek omlijst het geheel. Zo wilden we de oorlog en de bevrijding aan de inwoners van Zwartsluis laten zien. De sporthal werd een theaterzaal en figuranten werden gezocht. De technische mensen van Voorwaarts monteerden de beelden, er werd druk gerepeteerd, iedereen was er klaar voor. En toen werd het 15 maart 2020, CORONA ….alles ging op slot. Eerst was er nog de hoop dat het een jaar later door kon gaan maar helaas duurde het veel langer. De mooie plannen werden opgeslagen voor een eventueel later tijdstip. Eén ding wisten we echter zeker; ooit gaan we dit aan Zwartsluis laten zien.

En nu zijn we 5 jaar verder. We vieren 80 jaar vrijheid.
Eind vorig jaar hebben we de draad weer opgepakt.
De beelden zijn er nog en de verteller is weer beschik-baar. Het Agnieten College zet haar deuren weer voor ons open. De muziek ligt weer op de lessenaar.
Het repeteren is weer begonnen. Alles moet kloppen: beelden, verhalen en muziek. De sporthal wordt om-gebouwd tot theaterzaal.

De datum is geprikt en zaterdag 12 april is het zover.
Dan laten we eindelijk aan Zwartsluis zien wat vijf jaar geleden is ontstaan.
Zo herdenken we samen met u de donkere oorlogsjaren en vieren we 80 jaar vrijheid.

Geke Françoise-Corporaal

Wij hopen u te zien op:

Zaterdag 12 April
Locatie: Agnieten College Rondweg 2, Zwartsluis
Aanvang: 20.00 uur
De toegang is gratis

Foto: Optocht Bevrijdingsfeest 1970.

Aan de burgerij van Zwartsluis

Het bevrijdingsleger nadert Uw woonplaats. In de loop van de morgen zullen de eerste gemotoriseerde verkenningseenheden de centrale punten in Zwartsluis bezetten.
Het bevrijdingsleger is het 45e Pantser Infanterie Bataljon Oranje Gelderland onder bevel van luitenant-kolonel Feddema. Wij wekken de bevolking op om onze bevrijders met enthousiasme te ontvangen.

Getekend de 5e mei 1945,
Overste Feddema

Een kennismaking met het nieuwe bestuurslid Victor van Kleef

Naar goed gebruik dient men zich voor te stellen als nieuweling in een bestaande structuur. Bij dezen. Als historicus en oud-voorzitter van de Historische StudieVereniging Leiden ('praeses' geheten, het is immers Leiden), voel ik me als een vis in het water in Zwartsluis en bij de historische vereniging.

De herinneringen gaan nu plots terug naar mijn studententijd: ik hoefde slechts de brug over het karakteristieke Rapenburg naar de Doelsteeg te passeren en stond weldra binnen bij de vakgroep Vaderlandse Geschiedenis – alwaar strenge portretten van voormalige hoogleraren je aankeken.
De leerstoel stamt uit 1860, dus er zijn heel wat geleerde koppen verbonden geweest aan het instituut. Eén daarvan is Johan Huizinga, wiens naam tevens de gevel siert. Niet zonder reden, want het is diens invloedrijke boek 'Herfsttij der Middeleeuwen' waarvan je geproefd moet hebben als geschiedenisliefhebber. Juist dat 'liefhebben' is het prettige van geschiedenis: je kunt het wetenschappelijk bedrijven, er hobbymatig mee aan de slag zijn of zo nu en dan iets produceren danwel consumeren ter duiding en/of vermaak. De geschiedenis is er voor iedereen, zonder aanzien des persoons.

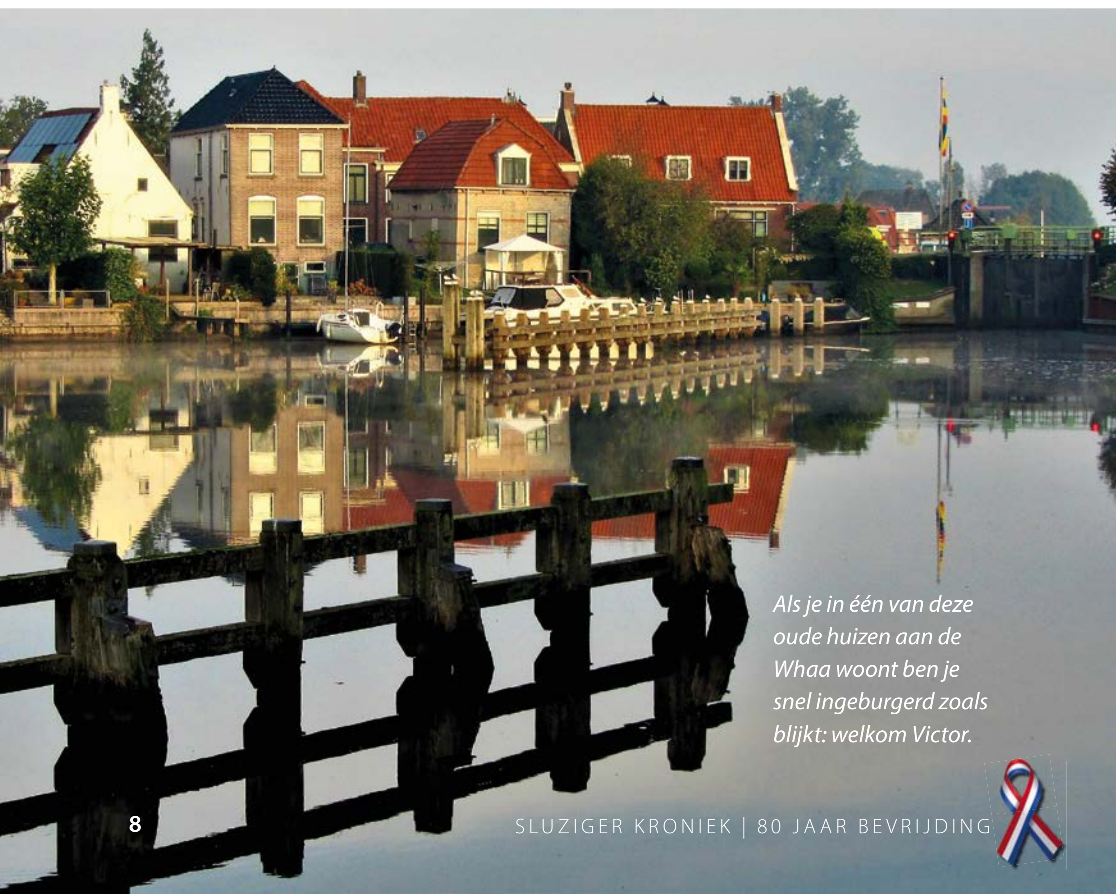
In de Sluziger Kroniek halen we het verleden actief op. Sterker nog, de Historische Vereniging Zwartsluis ontleent haar bestaansrecht hieraan. Het zorgt hiermee voor verbinding en herinnering door niet alleen verhalen te delen, maar ook door documenten en beeldmateriaal te verzamelen en beheren. En dat alles gebeurt door vrijwilligers, hoe mooi is dat!

De thematieken van deze Kroniek, 'bevrijden' en 'herdenken', roepen vanzelf bij eenieder herinneringen op. Zo denk ik aan de verhalen van mijn grootmoeder die daags na de bevrijding wel erg veel aandacht kreeg van een Canadese soldaat – en zelf scheutig aandacht gaf aan deze beste jongeman. Of dat helse avontuur van mijn grootvader die vanuit een Arbeitseinsatz in Berlijn ontsnapte door zich samen met een andere knaap onder een treinwagon wist vast te maken. Na uitputting van de gedwongen arbeid en vele honderden kilometers gedreun kwamen ze uitgehongerd, flink gehavend en

onder de luizen aan in Rotterdam na deze barbaarse reis. Ze werden vrienden voor het leven en trouwden met twee zussen. Eén daarvan is mijn zojuist beschreven grootmoeder.

Het zijn dit soort verhalen die we moeten koesteren, archiveren en doorgeven. In de historiografie spreekt men dan van *'oral history'*; het vertellen en vastleggen van de eigen, lokale verhalen. Persoonlijke geschiedenissen vormen namelijk het groter geheel. Precies dit doen we bij onze vereniging en juist in Zwartsluis wemelt het van de verhalen. Door de ligging bij het water. Door de kracht, verbondenheid en ondernemende geest van de Sluziger gemeenschap. Door slimmigheid, pech en toeval schenkt de tijd ons unieke geschiedverhalen. Zoals u heeft kunnen constateren ben ik geen geboren Sluziger,
al voel me hier inmiddels dermate thuis dat ik me wel zo durf te noemen. Met het verschijnen van elke nieuwe Kroniek groeit dat gevoel.

Victor van Kleef

Als je in één van deze oude huizen aan de Whaa woont ben je snel ingeburgerd zoals blijkt: welkom Victor.

Tachtig jaar Bevrijding: Over goed en fout in een oorlog en wat is waarheid?

'Oorlog is de ramp der volken'. Het bord op bijgaande foto had een prominente plaats in ons ouderlijk huis. De oorlog en alle gevolgen spelen ook vandaag nog een belangrijke rol in de levens van velen.

Tachtig jaar Bevrijding betekent ook dat er tachtig jaar lang uitgebreid herdacht is en de meeste verhalen wel verteld zijn. Tijdens mijn zoektocht in de diverse archieven naar nog niet eerder gepubliceerd materiaal, dacht ik een aantal keren met wat nieuws voor de dag te kunnen komen. Al gauw bleek dat niet ieder verhaal simpelweg gepubliceerd kan worden. Dit uit piëteit met over-levenden en familie. Wat rakel je weer op wat met pijn en moeite al dan niet verwerkt is? Verhalen publiceren over de Tweede Wereldoorlog vraagt om meer dan het klakkeloos overnemen van persoonlijke getuigenissen. Niet voor niets is er de uitspraak dat ten tijde van oorlog de waarheid het eerste slachtoffer is.

Een en ander werd begin dit jaar duidelijk na de publieke openstelling door het Rijksinstituut Oorlogsdocumentatie van het Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging (CABR). Hier zijn de namen te vinden van personen die verdacht werden van samenwerking met de Duitse bezetter, de zgn. collaborateurs, waar onderzoek naar is gedaan. De namen staan publiek vermeld, het onderzoeks-resultaat niet! Voor inzage moet je een account aanmaken om een afspraak te maken zodat je de betreffende stukken ter plekke in Den Haag kunt inzien. Dit is een uiterst kwalijke zaak hetgeen leidde tot heftige kritiek. Wie op dergelijke wijze publiceert wekt allerlei suggesties en verdachtmakingen, wie was goed of fout. Amper een dag later verscheen een bericht via de NOS waarin men het Nationaal Archief wijst op fouten in de namenindex van colloborateurs. Je vraagt je af wat het nut is van dergelijke openbare publicaties. Immers: wat is waarheid en wat is goed of fout in oorlogstijd? Oordeel niet is ook in deze een verstandig advies.
Op een dergelijke lijst kunnen zomaar namen staan van mensen die bewust samen werkten met de Duitse bezetter om dit vervolgens als dekmantel te kunnen gebruiken en zo belangrijke informatie door te spelen naar het verzet. Ook zullen er mensen zijn aangegeven uit rancune of wat voor reden ook.

Wie is goed en wie is fout?

Zo bevindt zich in ons archief het verhaal over een automonteur in een dorp in onze regio waar ieder elkaar kent. Hij werkte er in de enige garage en de Duitsers dwongen de eigenaar al hun auto's in onderhoud te nemen. Dit leidde op den duur onder de bevolking tot allerlei verdachtmakingen en geroddel zodat het bedrijf en daarmee de monteur in een kwaad daglicht kwam te staan. Men wist echter niet dat hij tijdens de gesprekken met de

Uit het dagboek van Steven Greveling

Op **10 mei 1940** vallen Duitse troepen Nederland binnen. Na slechts vijf dagen is de strijd afgelopen en begint een vijf jaar durende bezetting.

Vanaf 1938 tot 1945 houdt Steven Greveling, de vader van Albert, bijna dagelijks een dagboek bij. Het zijn compacte notities en waarnemingen betreffende zijn werkzaamheden, het weer en de toestand in Zwartsluis en Europa. De redactie heeft een aantal korte frag-menten verzameld die dit jaar her en der in de drie te verschijnen kronieken worden opgenomen.

Dat er twijfels waren over de neutraliteit van Ne-derland en er oorlog dreigde wordt duidelijk door de volgende aantekeningen. Dienstplichtigen worden opgeroepen om het leger in paraatheid te brengen voor een mogelijke oorlog.

1939, maandag 28 aug: *Prachtig weer. 's Middags wordt de mobilisatie gelast van de lichting 1924-1939. Aangezien Nederland zijn neutraliteit zal proberen te handhaven. 's Avonds spreekt de Koningin voor de radio.*

Dinsdag 29 aug. MOBILISATIE: *'s Morgens vroeg vertrekken de militairen (Klaas Kats) naar hun verzamelpunten. Uitgeleide gedaan door hen die achterblijven, ernstig doch kalm en in grote orde verloopt het mobi-liseren der troepen.*

wachtende chauffeurs hun vertrouwen won en op tactische wijze belangrijke informatie ontfrutselde en deze aan de ondergrondse doorspeelde.

Tegen het eind van de oorlog nam hij op een dag afscheid van zijn verloofde met de belofte na drie dagen terug te keren. Hij kwam echter niet terug. Pas maanden later hoorde zij wat hem was overkomen.
Hij had berichten bij zich die belangrijke informatie bevatten over een Duitse tankdivisie die vanuit Drenthe via Zwolle naar Apeldoorn zou oprukken om daar slag te leveren met de naderende Geallieerden. De info was afkomstig van Duitse Wehrmacht-officieren die met autopech de garage aandeden. Nadat hij alle info had doorgegeven en weer op weg was naar huis, kwam hij met een metgezel op ongelukkige wijze in een vuurgevecht tussen de Duitsers en de Geallieerden terecht. De auto waarin ze zaten werd geraakt en vloog in brand. Een Duitse overvalwagen naderde en men vroeg om hun papieren die ze niet hadden. De officier wantrouwde de twee en besloot ze voor de zekerheid gevangen te nemen. Hij zag er op toe dat ze werden opgesloten. Hij vertrok en zei tegen de soldaat dat, wanneer hij met twee uur niet terug zou zijn, hij de twee gevangenen moest doodschieten. Toen hij na drie uur nog niet terug kwam en er overal schoten klonken opende de soldaat, die hevig naar drank stonk, de celdeur en liet de twee gaan. Op hun vlucht hielden ze enkele motorrijders aan om de weg naar Meppel te vragen. Het bleken zwaar bewapende Duitsers te zijn. De monteur twijfelde nog om achterop te springen, maar deed het toch.
In de buurt van Meppel werd hij dood gevonden tussen de groep motorrijders die door de geallieerde soldaten onder vuur werden genomen. Op 7 april 1945 landden 46 groepen Franse parachutisten in de driehoek Groningen-Coevorden-Zwolle (Operatie Amherst). Eén van die groepen had de motorrijders van de weg geschoten. En zo eindigde het moedige leven van deze monteur die in eerste instantie door zijn omgeving met een zekere minachting werd aangezien. Ook het gegeven dat hij deel uitmaakte van deze groep motorrijders zaaide in eerste instantie twijfel en vroeg om nader onderzoek.

Zien wij wat wij zien?

Velen van u kennen wellicht het verhaal van de bekende journalist en tv-presentator Frits Barend. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd zijn Joodse familie verraden door een Nederlander. Terwijl de razzia plaatsvond stond de verrader voor de deur om toe te zien dat de Joden werden opgepakt. "Een Duitse Grüne", zoals Frits zei, "ging het huis van mijn grootouders binnen waar mijn vader en moeder én mijn broer van 1 jaar waren. Mijn broer sliep en huilde gelukkig niet. Die Grüne doorzocht alle kamers en zág(!) de Joden. Toen hij naar buiten kwam meldde hij dat er géén(!) Joden binnen waren. De Nederlander protesteerde nog en schreeuwde dat er drie Joden in het huis moesten zijn." "Nichts gesehen, keine Juden hier" schreeuwde de Grüne, waarop men verder trok". Dankzij deze handeling overleefde een deel van de familie de oorlog en kon Frits dit aan tafel vertellen. Het levensadvies dat Frits later van zijn moeder meekreeg was dan ook "Denk niet in groepen, maar in mensen, er zijn goede moslims, er zijn goede Marokkanen, Russen, Duitsers, Joden, Palestijnen, Nederlanders etc. etc."

Over de kinderen van NSB'ers

Er is in voorgaande kronieken uitgebreid geschreven over wat er in Zwartsluis allemaal is gebeurd tijdens de oorlog. In de nummers 60 t/m 69 lezen we o.a. de gedetailleerde verhalen van de in Zwartsluis geboren Wycher Loos (1931 – 2011) die op uitgebreide wijze verslag doet van wat hij in die tijd heeft meegemaakt. Zo vertelt hij ook over de dagen rond de Bevrijding en wat er gebeurde met degenen die in de ogen van de Sluzigers met de Duitsers heulden. Hij onthield zich niet van goede raad:

"Na en tijdens de feestelijkheden werden de NSB'ers van huis opgehaald, om naar een verzamelplaats te worden gebracht. Het waren niet alleen de mannen, doch ook de vrouwen en ook vooral de meiden die met de Duitse militairen omgang hadden gehad, werden opgehaald. Diverse vrouwen en meiden werden onder grote hilariteit van de daar aanwezige bevolking kaalgeschoren om daarna aan het publiek te tonen dat ze fout waren geweest. Hun vrouwelijkheid (haardos) werd hen zo als het ware ontnomen. Hierover kan nog veel worden verteld, doch het is beter niet te veel in detail te treden en niet te diep op deze nog steeds tere zaak

Het kaalscheren van vrouwen die fout waren tijdens de oorlog. Bron: Verzetsmuseum Amsterdam.

in te gaan. Je zou personen kunnen kwetsen die dat niet hadden verdiend. Dat onnodig kwetsen is vooral bedoeld voor de kinderen van hen die in de oorlog fout zijn geweest. Die kinderen mag je niet verwijten wat hun ouders hebben misdaan. Zij hebben geen schuld aan wat hun ouders misdeden. Toch gebeurde en gebeurt het nu nog steeds, dat de kinderen van hen met een scheef oog werden en worden aangekeken en in zekeren zin door de andere kinderen en volwassenen worden gemeden."

Opgesloten in een gevangenis terwijl je nooit iets hebt gedaan

"De gemiddelde Nederlander heeft geen weet van de zwaarte van ons bestaan", verzucht Dick Kampman (64). Hij is een van de 229 respondenten die meededen aan een onderzoek van Historisch Nieuwsblad onder kinderen van 'foute' Nederlanders, met name NSB'ers. We wilden weten of en in hoeverre het oorlogsverleden van hun ouders hun eigen leven heeft bepaald. Voor het eerst zijn kinderen van 'foute' ouders op zo'n grote schaal systematisch geënquêteerd. De resultaten liegen er niet om: een grote groep kinderen van NSB'ers ondervindt tot op de dag van vandaag ernstige hinder van het verleden van hun ouders en de maatschappelijke uitsluiting die zij na 1945 hebben ervaren. Al hebben zij geen schuld aan de misdaden die uit naam van de nazi's zijn gepleegd, toch voelen zij zich besmet. Er moeten in Nederland nog honderdduizenden kinderen van 'foute' ouders rondlopen. *(Bron: Stichting Werkgroep Herkenning)*

Vanuit de archieven en verhalen van Sluzigers die door de jaren voor de Sluziger Kroniek zijn geschreven, krijgen we een beeld dat de NSB'ers in Zwartsluis niet bepaald geliefd waren, maar daarentegen ook niet direct slecht. We doken een brief op van burgemeester De Koning die in 1942 werd ontslagen. Hij was in de moeilijkste periode niet in functie maar bleef wel in Zwartsluis wonen en onderhield nauwe contacten met de politie. Ook hierin geen alarmerende berichten over NSB-gedrag in Zwartsluis. Voor zover we kunnen zien zijn er geen mensen in Zwartsluis van binnenuit verraden en er gebeurde hier nogal het een en ander. Wapens werden bijvoorbeeld opgeslagen in het politiebureau en her en der verbleven onderduikers. Het idee speelt dat ook NSB' ers wel een oogje dicht knepen maar dat kunnen we niet met zekerheid stellen. Hun superieuren waren beroerder maar uiteindelijk ook goed om de tuin te leiden. Toen mijn vader op 26 juni 1941 bij de winkel aan de Handelskade werd gearresteerd dacht men in eerste instantie ook dat men was verraden door een plaatsgenoot, maar dit bleek een misvatting. Ene Van der Waals, een gevreesde handlanger van de Duitsers, was geïnfiltreerd in de groep van tien die het verzetsblad 'Strijdend Nederland' verspreidden (zie voor dit hele verhaal het boek 'De Laatste Eer' op blz. 64).

De trieste waarheid(!) over het lot van de Joden in Zwartsluis en in het algemeen

Het mag vanzelfsprekend heten dat we niet voorbijgaan aan de trieste geschiedenis van de Joodse gemeenschap in Zwartsluis. Ook hoeven we ons niet te schamen voor het feit dat we in de herhaling vallen, immers alles lijkt beschreven over wat de Joden uit Zwartsluis en in het algemeen is overkomen.* Daarom eindig ik dit artikel met het nog eens noemen van hun namen. Voor hun huizen zijn enkele jaren geleden struikelstenen geplaatst, opdat wij niet vergeten!

*Onderstaand fragment komt uit het verhaal over de Joodse Gemeenschap in Zwartsluis geschreven door Pleuni Schoonewelle en Albert Greveling**:*

In de nacht van donderdag 9 op vrijdag 10 mei klonk boven Zwartsluis het gedreun van grote groepen bommenwerpers. Menigeen dacht dat ze op weg waren naar Engeland, maar niets was minder waar. Boven De Velde werden een paar bommen afgeworpen, terwijl op verschillende plaatsen in de omgeving zware klappen waren te horen van bruggen die de lucht in gingen. De soldaten op de wachtpost in het gebouw van Rijkswaterstaat kregen vroeg in de ochtend de orders om ook de bruggen over de Grote Kolksluis en de Staphorstersluis de lucht in te laten vliegen. Er werd alleen nog gewacht tot de bewoners in de gevarenzone in veiligheid waren. Toen klonken de knallen. Eerst van de brug over de Staphorstersluis, (nu te vinden bij de ingang van de Nieuwe Sluis) die omhoog

was gehaald en daardoor loodrecht in het water viel. Even later volgde de brug over de Kolksluis. Toen de rookwolken waren opgetrokken haastten de bewoners van de Schans (het centrum), de Handelskade, de Mastenmakersstraat en de Sluisstraat (de Nieuwe Sluis) zich naar hun huizen, om te zien wat dit voor gevolgen had gehad. De meeste ruiten waren gesprongen, dakpannen gevallen, deuren en kozijnen uit het verband gerukt, muren gescheurd, kortom: er was enorm veel schade.

Ook in Zwartsluis was de oorlog begonnen. Het dorp bestond in die dagen uit een kern rondom de Hervormde Kerk, waarbij aan de Baanstraat naast de Joodse Begraafplaats, de synagoge te vinden was. Verder was er de Zomerdijk, het Buitenkwartier, de Mastenmakerstraat, de Sluisstraat en de weg richting Hasselt met een paar boerderijen en het Bosch. De Duitsers kwamen vanuit Meppel en namen hun intrek in de kleuterschool en in de Openbare Lagere School. Het gewone leven ging verder.

Vernietiging van de Joodse Gemeenschap

Maar was dat ook zo voor de Joden van Zwartsluis? Ging voor hen het gewone leven ook weer verder? Het groepje Joden in Zwartsluis was klein, maar hecht. Vooral toen bleek dat de bezetter de Joden trachtte te isoleren van de rest. Dat gaf naast een gevoel van machteloosheid ook een gevoel van saamhorigheid. In januari 1941 begint de Jodenvervolging in Zwartsluis. Men werd getroffen door allerlei nare maatregelen.

Vanuit de gemeente werd bekend gemaakt dat personen van 'Joodschen bloede' zich moesten aanmelden. Niet zo maar even; maar via een officieel aanmeldingsformulier waarvoor één gulden leges moest worden betaald. Voor Zwartsluis werden 20 van deze formulieren besteld. De aanmelding verliep vlekkeloos, elk gezin is bekend in het dorp, niet alleen bij de inwoners, maar ook bij de plaatselijke gemeente. Op 6 maart 1941 gaan de 12 keurig ingevulde aanmeldingsformulieren naar de centrale inspectie van de bevolkingsregisters in Den Haag…. Met alle gevolgen van dien.

Wij gedenken hun namen

Liste über in der Gemeinde Zwartsluis ansässigen Juden
Aronius, Jacob* 30-08-1898 Westeinde
Aronius - van Gelder, Gesiena 06-05-1896 Westeinde
Aronius, Salomon 09-03-1929 Westeinde
Aronius, Mozes 13-09-1896 Westeinde
Aronius, Wolf 10-08-1894 Klein Lageland
Aronius - Potsdammer, Carolina 02-03-1893 Klein Lageland

Aronius, Sara 18-03-1921 Klein Lageland (dochter, was ten tijde van wegvoeren op bezoek bij haar moeder, woonde in Apeldoorn)
Aronius, Aron 30-04-1923 Klein Lageland
Brest - van Dam, Rozette 07-05-1871 Stationsweg
Brest, Salomon 18-08-1897 Stationsweg
Brest, Rozette Judith*12-02-1924 Stationsweg
Hammelburg, Joseph 05-12-1879 Buitenkwartier
Overweg, Saartje 26-02-1861 Buitenkwartier
*(er staat een * achter 2 namen, zij hebben de oorlog overleefd)*

Oorlog is al het bovenstaande en veel meer, zoveel aspecten, zoveel soorten leed, zoveel onbegrijpelijk en onbegrepen, in wezen zoveel zinloos. Je zou toch eens verwachten dat de schepping of evolutie zover is gerijpt dat de mensheid dit alles overstijgt, er de zinloosheid van leert inzien. Maar niets lijkt minder waar. Deze toch wel trieste realiteit bracht de Joodse natuurkundige Albert Einstein (1879-1955) tot de volgende uitspraak: "We moeten de oorlog beëindigen, of de oorlog beëindigt ons"!

**Stichting Herdenking Joods Leven Zwartewaterland brengt eerdaags een boek uit over het Joodse leven binnen deze gemeente.*
***Het volledige verhaal over de Joodse Gemeenschap vindt u in SK 74 en 75.*

Herman Slurink

Uit het dagboek van Steven Greveling: De oorlog is in volle gang.

26 juli 1940: 's Nachts geweldig veel vliegtuigen boven ons. Bij Meppel vallen een paar bommen en bij Groningen.

2 augustus 1940: Proef gestookt met houtafval van Buit. Vervolgens weer een paar dagen 's nachts ontzaglijk veel vliegtuigen boven Zwartsluis en omgeving.

30 augustus 1940: Hedenmiddag kreeg ik de politie bij mij, die vroeg of ik ook oranjebloemen had verkocht. Dit werd met nadruk verboden op bevel van de Duitse autoriteiten die hun macht op deze wijze wilden tonen.

20 september 1940: Winkelramen verduisterd.

26 november 1940: Joodse ambtenaren worden zomaar ontslagen.

27 oktober 1940: 's Avonds vrij veel vliegtuigen. In de kerk werd een boodschap voorgelezen van de Hervormde Synode tot meer Godsvertrouwen in deze onrustige tijden. 's Avonds werd voorgelezen dat de Hervormde, de Gereformeerde, de Chr. Ger., de Ger. In herstel verband en de Doopsgezinde kerken een attest hebben gezonden aan de Rijkscommissaris in bezet Nederland om het verbod aangaande Joden en mensen van Joodse bloede uit de ambtenaren te weren, weer in te trekken.

31 december 1940: 's Avonds in verband met verduisteringsmaatregelen Oudejaarsdienst in Ons Lokaal. Het lokaal was geheel bezet. Prachtige dienst. Ds Raabe sprak naar aanleiding van een tekst uit Ezechiël "Het eind is er". Gezien het verbod om zich 's nachts na 12 uur op straat te bevinden en het door de Duitse bezetting ook verboden is om vuurwerk af te steken, is het heel rustig in het dorp.

Villa Buisman, Groot Lageland

In het kader van 80 jaar Bevrijding richten we in deze kroniek de aandacht op de villa van Buisman aan het Groot Lageland. Alle Elbers en Freek Kuipers hebben onderzoek gedaan naar de geschiedenis van dat monumentale pand.

In de herfst van 1942 (?) vorderden Duitse militairen, nadat ze eerst de bewoners er uit hadden gezet, de villa van Buisman en de pastorie van Ds. Raabe. Die militairen moesten erop toezien dat in de dijken langs het Zwartewater en het Zwolschediep, respectievelijk in de richting van Hasselt en Vollenhove loopgraven en schuttersputjes werden gegraven. Het graven van die loop-

graven en schuttersputjes moest door de mannelijke bevolking van Zwartsluis en omstreken vanaf een bepaalde leeftijd (18 jaar?) worden gedaan. Het waren die mannen en jongens die nog niet in Duitsland te werk waren gesteld. Achteraf bleek dat deze veelal oudere Duitse soldaten niet de minsten waren. Ze bleven slechts een korte tijd in Zwartsluis. Nadat zij waren vertrokken kwam een andere groep militairen hen vervangen. In de beleving van de in het vorig artikel genoemde Wicher Loos waren dat de Grünen of die van de Sicherheitsdienst. In ieder geval bleken dat geen lieverdjes te zijn (red. SK).

Historie van perceel A649:

- In 1743 koopt Kier van Zwolle (1693-1774) het pand aan het Groot Lageland van de weduwe van Reinder Wolters Harda voor f 1950. Van Reinder Harda is bekend dat hij schipper was. Kier van Zwolle is tapper (herbergier) en tevens collecteur van diverse lokale en provinciale belastingen, o.a. de 50ste penning, hoorngeld, turftol, e.a.. Zelf woont hij aan de Kolk (de Nieuwe Dijk). Het pand in het Groot Lageland wordt verhuurd achtereenvolgens aan Johannis Hoogstein (apotheker), Johan Filip Warneke (apotheker en chirurgijn)[1] en later dokter Hoffmann. Het naastgelegen pand is het winkel-woonhuis van Hendricus ab Utregt[2].
- In 1778 verkoopt de wed. Kier van Zwolle het pand voor f 1150 aan Barteld Hendriks Fleuren (ca. 1742, ovl. voor 1789), een doopsgezinde schipper.
- In 1789 verkoopt de weduwe van Barteld Fleuren het pand voor f 2300 aan Hendrik Frans Waieret onder voorwaarde dat binnen een maand contant wordt afgerekend. Als aan die voorwaarde niet wordt voldaan wordt de koop ongeldig verklaard.
- In 1791 koopt Gerhardus Hermannus Asman (ca. 1751-1826) het pand voor f 1500. Hij is apotheker. In 1793 verkoopt hij het pand 'bij het bruggetje'[3] voor f 1575 aan Tijmen Willems van der Steeg (1740-1802). Hij is 'allosij-maaker'; horlogemaker.
- In 1801 is Jan Thomas Kamphuis (1748-1820) eigenaar van het pand. Jan Kamphuis (Camphuis) is zilversmid en van 1795-1808 burgemeester van Zwartsluis. In 1801 wordt het pand voor f 950 verkocht aan Siemen Schurink (ca. 1753-1836), een doopsgezinde schipper. Hij woont er tot zijn dood in 1836.
- Tot 1860 is het pand eigendom van de Harmen Wiebes Woudstra (1801-1860), leraar der doopsgezinde gemeente in Zwartsluis. Na zijn overlijden koopt de doopsgezinde kerk het pand.

[1] Zie Sluziger Kroniek nr. 86, 'Over de wonderbaarlijke redding van Annigjen van Raalte en hoe chirurgijn Johan Warneke hiermee eeuwige roem verkreeg'

[2] Zie ook: Sluziger Kroniek nr. 92, 'An de cuijer in 't Leegelant'

[3] Het bruggetje is de brug over de Wetering

- In 1868 koopt Herman Buisman (1818-1871) het pand van de doopsgezinde kerk voor f 1685.
- In 1938 is zijn kleinzoon Herman Buisman opdrachtgever voor het ontwerp en de bouw van de 'Buisman villa'.
- In de Tweede Wereldoorlog wordt het pand door de Duitsers geconfisqueerd en in gebruik genomen door de Sicherheitsdienst.
- Na de oorlog dient het enige tijd als kantoor van de zand- en grindhandel van Westerhuis.
- Inmiddels is het pand weer in gebruik als woonhuis en is het in 2020 aangewezen als rijksmonument.

Freek Kuipers en Alle Elbers

Foto vorige pagina: Sectie D 4319 Zwartsluis In kadaster 1832: de percelen A646, A648 en A649

Over de relatie tussen de Crash van de Liberator B24 en een kanon

Het zal menigeen zijn overkomen bij een bezoek aan een oude oma, overgrootvader of een laatst overgebleven tante; je ziet een voorwerp op het dressoir dat er al jaren onaangeroerd staat. Het blinkt en glimt niet en lijkt afkomstig uit een souvenirwinkel, net als het meisje met de traan dat in menig seniorenkamer de wand siert. Maar wie bepaalt de waarde van een voorwerp wanneer er een bijzonder verhaal achter schuilgaat? Een verhaal dat in relatie staat tot één van de meest trieste periodes in de recente geschiedenis. Een verhaal dat ook nu nog door een enkele getuige kan worden bevestigd en doorverteld. Dit is het geval met het voorwerp dat hier afgebeeld staat.

Een verrassend aanbod

Ik ben op bezoek bij Marie ter Wee – Bouwmeester in Steenwijk. Zij is een krasse knar van 96 jaar met een geheugen als een olifant. Naar de geest gaat ze nog volop mee met de huidige ontwikkelingen zoals het gebruik van WhatsApp, iPad, Facetime en digitaal gepuzzel. In 1946 leerde zij de Sluziger Henk ter Wee kennen. Hij werkte bij de scheepswerf van Hendrik De Goede in Het Bosch, de plek waar nu scheepswerf Geertman zit. Ze trouwden in 1949 en woonden samen ruim 16 jaar in Zwartsluis. Allereerst in een door De Goede gebouwde houten noodwoning bij de werf, “het was daar ’s winters steenkoud”, en later in de Van der Meulenstraat en de Julianastraat. Daarna vertrokken zij naar Friesland. Henk overleed in 2006 en nu woont zij nog zelfstandig in een appartement in Steenwijk.

Via haar neef Pieter Doosje, zoon van Jurrie Doosje en Femmy ter Wee, deed zij een verzoek aan de HVZ of wij belangstelling hadden voor twee bijzondere voorwerpen.

Een bommenwerper stort neer bij Zwartsluis

Het eerste betreft een kanon waar in eerste instantie niets bijzonders aan lijkt. Totdat het verhaal erbij wordt verteld en dan begint de loop te roken van emotie.

Het is 13 november 1943. Vanuit Engeland vertrokken 272 Amerikaanse bommenwerpers naar het oosten voor een bombardementsvlucht op het strategisch gelegen Bremen. De operatie was bedoeld om het massale transport per spoor naar de opslagplaatsen in het havengebied van de stad lam te leggen. De weersomstandigheden waren die morgen niet gunstig. Boven de Noordzee en Nederland hing een hardnekkige mist en waren veel buien aanwezig. Op de gekozen vlieghoogte heersten temperaturen van -50 gr. C waardoor hardnekkige condensvorming het zicht belemmerde. De mitrailleurs en bomluiken vroren vast en de windschermen werden bedekt met een laag ijs.

Onze aandacht gaat uit naar de Liberator B24. Nadat deze de bommen boven het doel had gedropt keerde het toestel via Nederland terug naar Engeland. Tenminste, dit was de bedoeling. Al vroeg in de missie was een motor uitgevallen en door het afweergeschut viel later ook nog een tweede motor uit. Ze vlogen op slechts twee motoren terug en raakten achter op de formatie. Boven Friesland vlogen ze alleen en waren onbeschermd. Vijandelijke jagers doken van alle kanten op het toestel af en de bemanning wist dat ze spoedig zouden neerstorten.

Een laatste aanval vond plaats boven Genemuiden met fatale gevolgen. Van de tien bemanningsleden wisten zes zich te redden middels de parachutesprong. De vier bemanningsleden achterin de bommenwerper zagen hier geen kans meer toe en stortten met het vliegtuig mee naar beneden aan de rand van het Meppelerdiep aan de Kranerweerd.

Over deze tragische gebeurtenis is al eerder geschreven in de Sluziger Kroniek en D. Driessen en D. van Eerde hebben er uitgebreid onderzoek naar gedaan. Hun bevindingen staan beschreven in het boekje 'Sporen terug' dat in 1997 werd uitgegeven door de HVZ en nu is uitverkocht.
Vier ooggetuigen doen hierin verslag en twee benoemen het feit dat er grotere jongens op het wrak afkwamen die van alles meesleepten, zoals stukken vliegtuigglas waar je ringen van kon maken.

Uit het dagboek van Steven Greveling

6 januari 1941: De eerste dag van het jaar 1941 zet in met 's middags en vooral 's avonds veel vliegtuigen. Tegen half negen 's avonds zwaar gedreun in de verte, verder aan de horizon veel zoeklichten en uiteenspatten van granaten van afweergeschut en geweldig heldere lichtkogels.

11 januari 1941: Begrafenis wethouder H. Buisman. Strenge winter en de vele dagen wordt vermeld dat er hout gehaald moest worden en ook kolen.

Alle dagen wordt het nieuws op de voet gevolgd en lezen we hoe het ene na het andere land door de Duitsers onder de voet wordt gelopen, waaronder Joegoslavië en Griekenland. In maart lezen we de eerste berichten dat er een Jood in Amsterdam is veroordeeld en gefusilleerd. Ook elders in Nederland worden mensen die zich tegen de Duitsers verzetten gefusilleerd. Er vallen bommen op Ittersum.

19 april 1941: Volgens geruchten zouden Engelsen de omgeving van Soesterberg hebben gebombardeerd. Er is sprake van 2000 doden.

29 april 1941: Bij een bombardement op Zwolle waren veel gewonden en zijn een moeder en drie dochters om het leven gekomen.

Verder ook weer veel vliegtuigen die haast dagelijks 's nachts over Zwartsluis komen met uitzonderlijke taferelen op **16 mei 1941:** Veel zoeklichten en lichtkogels en er werd ook boven ons hoofd met mitrailleurs geschoten.

Henk ter Wee was een van die jongens en hij verraste zijn Marie met een fraaie ring die helaas niet meer terug te vinden is. Hij had er fijntjes drie minuscule gaatjes ingeboord en deze opgevuld met gestolde verf in de kleuren rood, wit en blauw als een stil protest tegen de bezetter.

Wat echter nog wel opgeborgen lag in een doos was het kanon. Het onderstel is gemaakt van het vliegtuigglas en de loop van een klein kruidenbitterkruikje. Helaas was een wiel afgebroken en ook de rest leek wat fragiel. Mijn vriend Gerrit van Asperen keek er eens naar en heeft het kanon fijntjes in originele staat gerestaureerd. Welke gedachte de maker koesterde tijdens zijn werkzaamheden hieraan laat zich raden.

De eerste Koninginnedag na de Bevrijding
De zilveren medaille

Het tweede bijzondere voorwerp uit handen van Marie ter Wee is een zilveren medaille met op de voorkant een afbeelding van Koningin Wilhelmina. Op de achterzijde staat de volgende tekst: 1945 Zwartsluis Koninginnefeest Hardroeien 1e prijs. Het bijzondere van deze prijs is dat dit het enige tastbare object is van de festiviteiten die op de eerste Koninginnedag na de Bevrijding werden gehouden. Het was de 65e verjaardag van koningin Wilhelmina op 31 augustus 1945. In de vorige kroniek plaatste de redactie een oproep of iemand ons nog iets kon vertellen over deze memorabele dag. Helaas kwam hier geen enkele respons op en ook in de archieven was niets te vinden over deze bijzondere dag.

Tijdens mijn speurtocht in allerlei kranten werd mijn vraagteken alleen maar groter. Uit een persbericht van de NOS lees ik o.a. dat overal in het land, in dorpen en steden, de eerste Koninginnedag sinds de bevrijding uitbundig werd gevierd. Deze dag werd behalve een Oranjefeest ook een bevrijdingsfeest, waarin men (opnieuw) vierde dat er een einde is gekomen aan vijf lange oorlogsjaren. "Koninginnedag was niet alleen een groter feest dan het voor de oorlog ooit was", schrijft De Tijd, "het hart sprak meer dan anders mee, omdat een verlangen van vijf donkere jaren eindelijk werkelijkheid werd, maar wellicht vooral omdat wij zoveel dierbaren te herdenken hadden, die dit feest niet meer mee beleefden. Laten wij juichen, dat wij de sfeer van angst en zorgen die ons nacht en dag omgaf, af kunnen schudden."

De Piepertkolk is niét de kolk langs de Provinciale weg, maar deze bevindt zich daar waar nu het Grote Gat is.

"Muziekkorpsen hebben op veel plaatsen met het Wilhelmus en marsmuziek Koninginnedag ingeluid. Oorlogsslachtoffers werden herdacht tijdens speciale kerkdiensten of bij de onthulling van gedenkstenen. Daarna waren er overal optochten met praalwagens, kinderspelen en buurtfeesten in prachtig versierde straten. Toen 's middags de zon begon te schijnen, raakte Nederland steeds meer in Oranjestemming en is er tot diep in de nacht gedanst en gefeest. Naast alle lokale festiviteiten was er in het Olympisch Stadion in Amsterdam een grote nationale manifestatie, met de opvoering van het spektakelstuk 'Het drama der bezetting', waaraan meer dan duizend vrijwilligers meewerkten. Koningin Wilhelmina, die haar verjaardag in huiselijke kring vierde, was niet aanwezig, maar prinses Juliana en prins Bernhard zaten te midden van andere hoge gasten op de eretribune."

Een dergelijk feest zal dus ook in Zwartsluis hebben plaatsgevonden. Middels deze medaille weten we in ieder geval zeker dat er roeiwedstrijden werden gehouden op de Piepertkolk en dat Henk ter Wee als eerste over de finish kwam. Mochten er na publicatie van dit artikel nog mensen zijn die meer weten van deze festiviteiten, dan houden we ons aanbevolen.

Herman Slurink

Oorlogsmonument op de oude begraafplaats:

Gevallen voor het vaderland
Jacobus Barend de Goede
en
Anthonie Slurink
"God zal het doen gelukken"
Gefusilleerd op 8 maart 1945
te Woestehoeve

Aangeboden door de burgerij van Zwartsluis
en hun vrienden van de L.O.K.R. en "Strijdend Nederland".

In het jaar 2000 werd links van het monument deze liggende gedenksteen aangebracht.

Replica van de "Twee Gebroeders", gemaakt in de beginjaren van 2000 door Gerry Kuipers, de zoon van Hendrik.

De Kuipers Tjalk Papers en meer

In oktober 2024 bracht de fam. Kuipers uit Edmonton, Alberta in Canada een bezoek aan Zwartsluis. Zij namen contact op met Geke Françoise en deelden haar mee dat zij een aantal belangrijke documenten en foto's wilden overhandigen aan de Historische Vereniging Zwartsluis. Al het materiaal heeft betrekking op de geschiedenis van de in 1903 gebouwde tjalk die ze als hun familietjalk beschouwen, vandaar de naam "De Kuipers Tjalk Papers".

Dat het hier geen gewone schenking betreft wordt duidelijk uit de begeleidende brief. De voornaamste reden voor de historische interesse van de familie betreft een gebeurtenis in de Tweede Wereldoorlog waarbij deze tjalk werd gestolen door de nazi's. Veel later werd de tjalk ook weer door de familie teruggevonden. De tweede reden voor deze schenking is om andere onderzoekers in de regio Zwartsluis aan te moedigen meer over dit vaartuig te leren. De reden om specifiek op Zwartsluis te focussen ligt in het feit dat dit de plek is waar de familie Kuipers woonde en de tjalk lange tijd in de haven van Zwartsluis lag aangemeerd.

Inhoud van de documenten

De aan ons overhandigde map van de Kuipers-tjalk omvat vier scheepsregistraties met vermelding van de afmetingen en specificaties van de tjalk voor de jaren 1909, 1942, 1950 en 1961. Ingesloten treffen we ook 15 foto's aan van de familie Kuipers die tussen 1935 en 1950 op de tjalk woonde. Naast deze items zijn er andere scheepsregistratie documenten, enkele kaarten die veelgebruikte vaarroutes van de tjalk aangeven, en een transcript van een lezing door de Canadese filosoof Ronald A. Kuipers, de kleinzoon van Hendrik Kuipers die de tjalk tussen 1925 en 1960 bezat. In dit transcript vertelt Ronald over de diefstal tijdens WO II.

Alvorens verder te gaan met de inhoud van de brief geven we nog even een korte verantwoording van de namen en de relatie met Zwartsluis: Ronald A. Kuipers is de kleinzoon van de turfschipper Hendrik Kuipers en zijn vrouw Johanna Schraa. Het schip lag vaak aangemeerd achter de werkplaats van Ronalds overgrootvader Schraa. Deze was gevestigd aan de Mastenmakerstraat ter hoogte van de plek waar Jaap Buit later zijn werkplaats had. Ronald behoort tot de eerste generatie kinderen onder Nederlandse emigranten die in Canada zijn geboren. Zijn ouders zijn Gerhardus Kuipers (zoon van Hendrik en Johanna) en Willemina Scholten, beide geboren in Nederland rond 1935 tijdens de opkomst van de nazi's. Zij ontmoetten elkaar op latere leeftijd in Canada. Moeder Wilhelmina vertrok in 1947 op 10 jarige leeftijd met haar familie naar Canada. Zijn vader maakte de overtocht als 18-jarige in 1953. Beide vonden elkaar tijdens een jongeren bijeenkomst in Edmonton en trouwden in 1960.

Links: Hendrik Kuipers en Johanna Schraa. Rechts: Gerhardus Kuipers aan boord van de "Twee Gebroeders" in de haven van Zwartsluis.

Het verhaal van de diefstal door de nazi's in de Tweede Wereldoorlog

Tegen het einde van de oorlog, vermoedelijk in 1944, blokkeerden de nazi's de tjalk en gaven Hendrik Kuipers de opdracht om zijn vrouw en de kinderen de wal op te sturen. Hij moest blijven. Dit gebeurde in de buurt van Schagen, Noord Holland. Johanna Kuipers en haar kinderen zochten zes weken lang hun toevlucht in een klooster in Schagen. De reden dat de Duitsers de tjalk wilden, was om Duitse officieren te huisvesten die een munitievloot begeleidden. Dit bracht Hendrik in een zeer gevaarlijke situatie, want iedere vonk kon een dodelijke explosie veroorzaken. Dit noodzaakte Hendrik om te ontsnappen. Terwijl hij aan het roer zat met de soldaten aan boord, wist Hendrik dat hij een manier moest vinden om over boord te springen en zijn familie te zoeken.

Op een avond zaten de Duitse soldaten aan de borrel en begonnen zich zorgeloos en luidruchtig te gedragen. Hendrik zag de kans rijp op het moment dat hij een recht stuk kanaal voor zich had en geen bocht hoefde te maken. Hij gleed behoedzaam van de achterkant van de tjalk het water in en bleef even later onbeweeglijk in het riet staan. Op het moment dat de tjalk uit het zicht verdween klom hij aan wal. Hij vond zijn familie terug en maanden later vertelde iemand hem: "Ik zag je tjalk in een haven in Rotterdam". Kuipers reisde erheen en trof er zijn tjalk in zeer slechte staat. Hij herstelde het schip en bleef deze gebruiken tot 1960.

Begin jaren 2000 bouwde Gerry Kuipers, de zoon van Hendrik, een miniatuur replica van de tjalk (zie foto begin van het artikel). Deze bevindt zich nu in het huis van Ronald A. Kuipers in Toronto.

Oproep tot nader onderzoek door geïnteresseerden

Een van de redenen voor de beslissing van de familie Kuipers om deze tjalk-documenten te schenken aan de HVZ, is om toekomstig onderzoek te bevorderen. Op dit moment is het niet exact bekend wanneer de tjalk door de nazi's werd gestolen. Twee Duitse brigades waren tijden de WO II gestationeerd in Schagen (14e Jägerleit-Kompanie van het Luftnachrichten-Regiment 213 en Jägermess-stellung"Schneeglöckchen-Y); echter, deze eenheden waren voor radar en communicatie. Waarschijnlijk was het een Duitse brigade uit Den Helder, Alkmaar of Hoorn die door Schagen trok, de tjalk zag en besloot het in beslag te nemen. Er zijn ook aanwijzingen dat de 347e Infanteriedivisie kortstondig in Schagen heeft geopereerd. Met verder onderzoek kan het mogelijk zijn een meer specifieke datum te bepalen waarop de Kuipers-tjalk werd gestolen en welke Duitse brigade hierbij betrokken was. De familie Kuipers hoopt op deze vragen nog eens een antwoord te krijgen.

Het schip bij de werf van Van Aller in Hasselt.

Aanvullende gegevens van de tjalk

De tjalk werd in 1902/1903 gebouwd bij scheepswerf Van Aller in Hasselt. Deze werf werd in 1873 opgericht door Jan van Aller (1853 – 1909) en na zijn overlijden overgenomen door de 'Erven J. van Aller. In 1923 ging de werf ten onder als gevolg van faillissement. (Bron: *Historie van de scheepsbouw in Hasselt door Willem van der Haar*)

De registratie vond plaats op 2 mei 1903 in Zwolle. Eigenaar was Aart Kliest uit Harderwijk en de scheepsnaam was "Hendrika".

Op 31 mei 1916 werd het schip verkocht aan Evert Gijsbertus Kliest in Harderwijk en op 17 januari 1918 kwam de tjalk in handen van Gerhardus Kuipers in Hoogeveen. Op 18 juni 1925 nam Hendrik Kuipers uit Hoogeveen het schip over en doopte deze om tot "Twee Gebroeders". Na een reorganisatie van het registratiesysteem op 13 april 1949 stond de tjalk ingeschreven onder nr. 870 B Zwolle 1949.

Op 14 juni 1960 ging het schip wederom over in andere handen. Nieuwe eigenaren werden Hendrik Blokzijl en Dirk Blokzijl uit Hoogeveen. De naam werd veranderd in "Roelmar". Vijftien jaar later, op 24 oktober 1975 kocht Adriana Johanna Smits uit Arnhem het schip. Het schip vervolgde haar reis

De 'Roelmar'.

onder de naam “Vertrouwen”. Op 2 mei 1991 viel de tjalk in handen van Izak van Oudheusden en Monique Henriëtte van den Bor in Puttershoek.

Twintig jaar later, op 27 april 2011 ging de tjalk de grens over naar België. De nieuwe eigenaar werd Els Magdalena Vermeylen in Londerzeel. De naam van het schip werd “Maria-Magdalena”. Hiermee stopt de registratie.

De tjalk ligt nu als woonschip in Gent. De redactie is benieuwd of er nog iemand onder de lezers is die meer kan vertellen over deze diefstal tijdens WO II. Alle info is welkom.

Tot slot probeerden we zelf nog iets meer te weten te komen over de naoorlogse geschiedenis van dit schip en namen contact op met Albert Wolting van Stichting Drentse Praam uit Hoogeveen. Hij begint zo stiekemweg een bekende van ons te worden en wij hebben zo'n vermoeden dat we hem wel vaker tegen zullen komen. Hij stuurde ons enige informatie toe uit de tijd dat de tjalk eigendom was van de gebroeders Blokzijl. Tevens stuurde hij een prent waarop de tjalk te zien is met kajuit en roef.

Albert: “De Hoogeveense broers Henk en Dirk waren zonen van Roelof en Maria Blokzijl – Kattouw. Roelof had een Hoogeveense praam gehad, de Roelmar. Financieel was het hen niet zo voor de wind gegaan. Ze gingen van de praam af. Daarna werd hij zetschipper op een aak. De broers Henk en Dirk zijn nooit getrouwd geweest en bleven bij hun ouders aan boord. De broers kochten de aak waar hun vader zetschipper op was. Het was een slap schip. Tijdens het varen zag je de kop heen en weer wiebelen. In 1960 kochten ze de tjalk van Kuipers. Ze noemden het scheepje Roelmar. Vader en moeder Blokzijl waren inmiddels aan de wal gegaan in Hoogeveen. Op de tjalk stond alleen een stuurhut op het achterdek. Er zat een aanrechtje in met kookgelegenheid. Onderdeks was de slaapgelegenheid. Alles met elkaar een bescheiden woongelegenheid. Voor de broers was dat voldoende. Zolang ze bij hun ouders aan boord waren hadden ze alleen maar een vooronder tot hun beschikking. Ze verkochten het schip in 1975 en gingen in Meppel wonen. Opvallend is dat zij geen gebruik maakten van de toen mogelijke saneringsregeling. Veel schippers maakten daar gebruik van. Hun schip werd gesloopt en kregen een uitkering van de overheid tot hun pensioengerechtigde leeftijd. De Roelmar werd verbouwd tot woonschip en lag jaren in De Steeg.”

Geke Françoise-Corporaal en Herman Slurink

Toeval bestaat niet

*En met dat je denkt dat we het verhaal van de Kuipers Tjalk Papers hebben afgerond, komt Geke met een opmerking dat Gerard Kuipers, de vader van Ronald A. dus, een jeugdervaring deelt over het neerstorten van de Liberator B24, dat gepubliceerd werd in het boekje 'Sporen' . In het artikel '**Over de relatie tussen de Crash van de Liberator B24 en een kanon'** schrijft Herman over vier getuigen die verslag deden van dit gebeuren. Laat nu één van die vier getuigen Gerard Kuipers zijn. Vanwege deze voor ons bijzondere samenloop publiceren we ook dit verhaal nog eens in deze kroniek als een mooie aanvulling op de vorige.*

Verslag van Gerard Kuipers, Edmonton Alta, Canada

“Het volgende wat ik mij herinner is van het vliegtuig dat in 1943 een noodlanding probeerde te maken op de Kranerweerd. Het was mijn eerste jaar op de schippersschool aan de Nieuwesluis. Het vliegtuig kwam heel laag over het land aan de oostkant van de boerderij van v.d. Berg. Toen rakelings over de huizen in 't Bosch. Wij dachten eerst dat het op die huizen terecht zou komen, zo laag was het. We zijn er toen met een heel stel jongens naar toe gehold. Ergens bij de helling van De Goede zijn wij met een bootje over het oude

Meppelerdiep gegaan. Er waren diepe sporen in het land. De piloot kon zeker niet op tijd stoppen, want het vliegtuig lag midden in het Meppelerdiep, net tegenover het eilandje dat gebruikt werd door Waterstaat. De bemanning zat bovenop het vliegtuig. Het lag met de vleugels plat op het water en er waren ook mensen met een bootje bij. Naderhand hebben ze het vliegtuig opgeblazen met dynamiet en hebben ze de stukken en brokken op dat eilandje gegooid. Het lag in de weg voor de scheepvaart. Mijn neef Roelof Schraa Gzn. en ik gingen er vaak naar toe met de roeiboot. Dan sleepten we van alles mee, zoals stukken vliegtuigglas waar je ringen van kon maken. Er zat een hoop interessant spul tussen voor jonge jongens. Later is alles opgeruimd. Ik ben benieuwd of mijn verhaal klopt met dat van andere ooggetuigen, want ik was nog maar 8 jaar toen het gebeurde."

Uit het dagboek van Steven Greveling: De oorlog breidt zich wereldwijd uit

13 juni 1941: 's Nachts geweldig veel vliegtuigen. Vijf minuten voor drie zware ontploffingen. Alles schudt. Naar men zegt zou boven Blokzijl tijdens een luchtgevecht bommen zijn afgeworpen.

23 juli 1941: Koper, tin en lood moeten worden ingeleverd bij de Duitse overheid.

17 augustus 1941: Weer veel vliegtuigen in de nacht. Er vallen bommen op Kamperzeedijk.

12 oktober 1941: In de avond veel vliegtuigen. Omstreeks 22.00 uur stort een Engels toestel met een harde klap neer bij Kuinre.

De maand december lijkt één opsomming van landen die elkaar de oorlog verklaren. Op **7 december 1941** schrijft Steven: Storm in de natuur en storm in de wereld. Engeland verklaart de oorlog aan Finland, Roemenië en Hongarije. Vandaag kwam er ook een ontknoping in de brandhaard van het Verre Oosten: Japan verklaarde die avond de oorlog aan Engeland en Amerika. De rest van de maand verklaart ieder elkaar de oorlog zo valt te lezen.
Terugblikkend schrijft Steven: Plaatselijk is de toestand nogal draaglijk. Men kan beter op een dorp zitten dan in de stad wonen.

De 'Dankbaarheid'

Overleven aan boord van de "Dankbaarheid" in oorlogstijd

In het najaar van 2023 ontvingen we een schrijven van Brenda Ibey – Wierdsma uit Peterborough, Ontario in Canada. Zij had op de Facebookpagina van HVZ een bericht geplaatst over de explosie op een schip dat vlak na het einde van de oorlog in de haven van Zwartsluis plaatsvond.* Zij werkt aan publicatie van verhalen die haar vader Siebe Wierdsma had opgeschreven. Hij was een zoon van Bouwe Wierdsma en Atje Sybesma uit Friesland. Het gezin bestond uit twaalf kinderen, zes jongens en zes meisjes, plus een jong Joods meisje dat ze verborgen hielden. Zij werd later met succes herenigd met haar familie.

**Het ooggetuigenverslag over de explosie en de daaruit ontstane brand die vlak na de oorlog, in augusus 1945 in de haven van Zwartsluis plaatsvond, volgt in de Sluziger Kroniek nr. 102.*

Voor deze Kroniek heeft de redactie een verhaal gekozen uit de reeks *"1940-1945: Leven onder Duitse bezetting"*, zoals verteld door Siebe Wierdsma en opgetekend door Anita en Brenda Wierdsma. Hierin vinden we een ooggetuigenverslag van de bevrijding van Zwartsluis en omstreken. De redactie heeft het verhaal enigszins samengevat en beperkt tot de gebeurtenis die aanleiding gaf de steven richting Zwartsluis te wenden.

Het schip wordt in beslag genomen

Vader Bouwe en zijn zoons Siebe en Bram verbleven tijdens de oorlog aan boord van de "Dankbaarheid". Het schip was 27 meter lang en 5 meter breed met een laadvermogen van 150 ton. De andere leden van het grote gezin woonden bij hun moeder in Sneek. Siebe was 17 jaar jong en vertelt dat zijn leven tijdens de oorlog niet zo moeilijk was als voor anderen. Hij was niet bang uitgevallen en vond het een uitdaging risico's te nemen. Het schip vervoerde ijzererts, timmerhout en voedsel tot het moment dat de Duitsers het schip in beslag namen. Vader Bouwe wilde aanvankelijk het schip verlaten, maar de Duitsers dreigden hem met tewerkstelling in de kwikzilvermijnen of de munitiefabrieken in Duitsland. Hij bleef aan boord met zijn zoons en stond onder permanente bewaking van een gewapende soldaat. Die keus werd mede bepaald door de zorg voor zijn gezin. Zij ontvingen een dagloon van 19 gulden voor het schip en 5 gulden per persoon voor het werk aan boord. Het geld was in die tijd niet veel waard, maar ze redden zich.

In het laatste oorlogsjaar werd het voor pa Bouwe zwaar. Hij voelde zich eenzaam en miste zijn gezin. Siebe daarentegen zocht het avontuur op. In die tijd vervoerden ze voornamelijk levensmiddelen en hij haalde regelmatig voedsel zoals kolen, meel, tarwe, suiker en rijst uit de voorraad. Hiermee hielpen hij en zijn broer mensen die het nodig hadden. Gelukkig raakte zijn vader nooit betrokken bij deze streken. Hij was doodsbang voor de gevolgen als hij betrapt werd.

De realiteit van de oorlog komt dichterbij

Ze werden ook geconfronteerd met verschrikkelijke beelden, te afschuwelijk om onder woorden te brengen. Voor de rest van het verhaal laten we Siebe aan het woord:

"Vaak zagen we lichamen van mensen die in het water drijven, opgeblazen en grotesk. De Duitse soldaten die ons zouden bewaken aan boord van ons schip, maakte het niet uit of die lichamen toebehoorden aan medesoldaten, bondgenoten of burgers. Zij leken harteloos en zich niet bewust van de tragedie.

Het gezin Wierdsma.

Op een dag waren we op bezoek bij vrienden van een ander schip in afwachting van de Ortskommandant om onze papieren te tekenen. Terwijl we naar muziek vanaf de grammofoon luisterden hoorden we een explosie. Ik zag vliegtuigen boven ons hoofd, maar merkte ook dat er rook uit ons schip kwam. Ik maakte me meteen zorgen, aangezien mijn 13-jarige broer Bram nog op het schip was. Ik rende naar boven en vond hem verdwaasd rondlopen, erg verward en half bewusteloos. Het schip schommelde alle kanten op. Ik vroeg mijn broer wat er was gebeurd. Het enige wat ik van hem hoorde was dat hij in de wasruimte was geweest, in de lucht was gegooid en daarbij op zijn hoofd viel. Binnen zag ik dat de kolenkachel omgevallen was en de hete kolen een vuur veroorzaakten. Ik schepte de kolen met mijn blote handen op en gooide ze uit het raam, aangezien ik geen water had om de vlammen te doven.

De Duitsers renden met getrokken wapens op ons af, bedreigden ons en beschuldigden ons van sabotage. Bij inspectie van de machinekamer kwam ik erachter dat er een bom onder het schip was geplaatst op de motorlocatie.

Het waren ondergrondse strijdkrachten die ons schip wilden uitschakelen. Op een gegeven moment had onze Duitse 'wachter' het schip verlaten. Wij maakten ook dat we wegkwamen. Het schip was ooit omgebouwd van zeilschip naar vrachtschip met een zware motor. Hierdoor was de bodem verstevigd. Dit maakte het schip sterker en dat was ons geluk. Toch liep er een enorme scheur over de hele breedte van het schip. Toen deze begon te zinken, haalden de Duitsers zestig of meer Poolse krijgsgevangenen uit een nabijgelegen concentratiekamp bij Vught om het vrachtruim leeg te maken. Ze lieten een aantal ingenieurs en arbeiders helpen om al het water uit het schip te pompen. Anderen hebben de gaten zo goed mogelijk gedicht om het schip drijvend te houden.

Op zoek naar een werf terwijl de bevrijders naderen

In opdracht van de "Ortskommandant" werd het schip verplaatst naar een scheepswerf. Het schip was inmiddels weer van ons alleen. We hadden gehoord dat de bevrijding al ten oosten van ons had plaatsgevonden. We reisden

tijdens de nachtelijke uren naar Zwartsluis, over het binnenmeer dat voorheen Zuiderzee heette, een afstand van 60 kilometer. Overdag vonden bombardementen en luchtaanvallen plaats van de geallieerden. Toen we veilig in Zwartsluis aankwamen ontdekten we tot onze grote schrik dat de Duitsers de elektriciteit hadden afgesloten. Zonder stroom zouden wij het schip niet op het droogdok kunnen slepen.

Ondertussen liep mijn vader over van zorgen over de veiligheid van mijn moeder, broers en zussen én het Joodse meisje. Hij nam de fiets en ging naar het noorden. Mijn moeder heeft tijdens de oorlog haar steentje bijgedragen door wapens te verbergen voor de ondergrondse.

Mijn broer en ik brachten het schip naar een andere locatie buiten Zwartsluis, waar een vlak stuk land lag dat door de overstroming onder water was komen te staan. We dachten dat we het daar maar zouden laten rusten. Echter de volgende morgen ontdekten we dat het water in de woonruimtes tot meer dan een meter gestegen was. Wij moesten pompen en pompen. Achteraf bleek dit een hele prestatie daar er wel 30 tot 40 ton water moest worden weggepompt, en dat alleen met handpompen.

Ik ging naar het stadhuis en legde onze situatie uit. Kunnen zij ons helpen? Na overleg met enkele van de andere schippers werd besloten om het schip handmatig middels vier karren op de rails te plaatsen. Uiteindelijk is het gelukt haar in het droogdok te krijgen.

Nog steeds moesten de gaten gedicht worden. Van de burgemeester kregen we toestemming om gebruik te maken van elektriciteit. De lassers werkten verwoed door want we kregen slechts 20 minuten om zoveel mogelijk gaten te dichten.

Toen we weer in het water lagen hoorden we geruchten dat de geallieerden gebieden ten noorden en oosten van ons hadden bevrijd en in de buurt waren. Een man met een verrekijker, die bovenop een schuur stond, zag dat er vanaf een torenspits in de verte oranje en Nederlandse vlaggen wapperden. De Canadezen hadden Meppel bevrijd.

De Duitsers waren in paniek en vernietigden alles wat ze konden, hetgeen totaal zinloos was. Ze brachten veel van de schepen in de haven tot zinken en bliezen ze op met explosieven. Wij waren bang dat ons hetzelfde lot zou overkomen en besloten de trossen los te gooien ook al had de motor ernstige schade opgelopen door de explosie.

Veel andere schippers dachten er net zo over, maar sommige van hun schepen waren zeilschepen. Er was geen wind, dus ze konden niet wegkomen. Sommigen van hen kwamen naar ons toe en smeekten ons om ze te slepen. Ik aarzelde, omdat onze motor niet zo goed werkte, maar gaf uiteindelijk toe en stemde ermee in een aantal van hen te slepen. Uiteindelijk sleepte ik vier schepen achter ons gehavende en vermoeide schip aan. Op weg van Zwartsluis naar Meppel schoten de Duitsers in het wilde weg, met name op de geallieerde vliegtuigen die over het gebied scheerden. We kwamen veilig aan met ons konvooi.

Ja! De Canadese bevrijders waren daar! Wij waren vrij. Wat een gezegend gezicht en wat een ervaring was dat. Dagenlang ging het feest door. Iedereen stond op straat en zwaaide met vlaggen en overal zag je juichende soldaten. Zij toonden op hun beurt hun vreugde en plezier door 'echte' sigaretten, zoete Caporal, uit te delen.

We waren op een haar na en met de huid op onze tanden ontsnapt. We verbleven twee of drie dagen in Meppel. Zwartsluis werd kort daarna bevrijd; de Duitsers werden krijgsgevangen gemaakt of vluchtten.

Bedankt Canada! We zullen nooit vergeten, zolang we zullen leven, wat de Canadese soldaten voor ons hebben gedaan. Wij zullen voor altijd dankbaar blijven."

Fam. Wierdsma en redactie

De Canadese vlag ten tijde van de Tweede Wereld Oorlog.

Politieman woonde tijdens oorlog in woning Albert Greveling

Verdriet en vechtpartijen na bevrijding van Zwartsluis

Doorgaans ontstaan de verhalen voor deze rubriek na struintochten in de online krantenarchieven van Delpher. Dit keer putten we uit de bananendozen en multomappen van Albert Greveling. "Ik ben geen historicus, maar een man van anekdotes", glimlacht de Sluziger in zijn woning aan de Verlengde Sportlaan. Alleen aan dat huis kleven al prachtige verhalen. Ook in de Tweede Wereldoorlog speelde de woning een rol.

Greveling en echtgenote Anneke maakten zich jaren geleden klaar voor een visite aan familie in Drenthe. Bij het vertrek viel op dat een auto rondjes reed rond het voormalige voetbalveld en bijzondere interesse toonde in het huis van Greveling. Niet met kwade bedoelingen bleek al snel. "De chauffeur reed een oudere man langs jeugdherinneringen. Die man had vroeger in onze woning gewoond", vertelt Greveling, die vanwege het aanstaande familiebezoek geen tijd had voor een langer gesprek.

Weer later bracht Greveling, op lichte aandrang, een aantal bananendozen vol paperassen naar de papierinzameling bij de Gereformeerde Kerk aan de Singel. Op de terugweg ging hij langs bakker Ekkelenkamp. "In het pand van Snoepers zat toen nog de redactie van De Stentor. Een journalist tikte op het raam. Ook zij waren aan het opruimen en dachten dat ik wel interesse in een aantal documenten. Kort gezegd: ik bracht een aantal bananendozen weg en kwam met een aantal nieuwe bananendozen weer thuis…"

In een van de dozen zat een brief van Zwollenaar Lindeboom. Die beschrijft daarin na een oproep van de redactie zijn herinneringen aan de Tweede Wereldoorlog. "Het was me direct duidelijk dat deze Lindeboom de man was die eerder naar ons huis keek", vertelt Greveling. Deze Lindeboom was de zoon van een voormalig politiecommandant. Die woonde in de oorlog vanaf 1944 in de woning van Greveling. Daar stond destijds het politiebureau naast.

Vanuit de woning keek het gezin de kragge in. Het rijtje woningen was vlak voor de oorlog gebouwd.

Zoon Lindeboom beschrijft in zijn brief de oorlogsjaren. Hij was 16 jaar toen het gezin naar Zwartsluis kwam. Omdat gemaal Stroink niet werkte en de Duitsers de sluisdeuren van de Arembergergracht openzetten, stond de benedenverdieping bij een najaarsstorm soms veertig centimeter onder water.* Vanuit de achtertuin konden de gezinsleden de kragge invaren. Dat kwam buitengewoon goed van pas als Duitsers controles uitvoerden. Bij de buren (meester De Vries, docent Duits aan de MULO) zat namelijk een Amerikaanse piloot ondergedoken. Die roeide de familie Lindeboom dan diep de kraggen in.

Lindeboom vertelt in zijn brief ook over de bevrijding van Zwartsluis. Terwijl omringende dorpen en steden al feest vierden, vernielden de Duitsers in Zwartsluis bruggen en schepen. Verzetslieden wilden daarom de geallieerden informeren over de sterkte van de Duitsers. Lindeboom stapte samen met

Inundatie in september 1944. Om de geallieerden af te slaan werden door de Duitsers grote gebieden onder water gezet. Ook in en rondom Zwartsluis werden de sluizen geopend. Deze foto geeft de situatie aan de Berkenlaan weer.

Sportlaan onder water eind 1944. Trouwerij dochter van dr. Schut.

twee verzetslieden op een vlet waarmee ze naar Wanneperveen wilden varen. Die bestemming haalden ze ook. Ze kwamen terecht in een ruimte waar notabelen en inwoners de bevrijding vierden met drank, sigaretten en lekkernijen. "Wij lieten ons ook niet onbetuigd…", schrijft Lindeboom droogjes. De feestvierders gaven de boodschap uit Zwartsluis door aan de Canadezen.

De bevrijding van Zwartsluis volgde snel. Ook over die gebeurtenis en de feestelijkheden schrijft Lindeboom. Hij herinnert zich dat verzetsheld Henk Eickelboom plotseling opduikt, nog voordat de Canadezen het dorp binnenrijden. Eickelboom redde in 1943 twee bemanningsleden van een gecrashte bommenwerper en zat sindsdien zelf ondergedoken. Na de komst van de Canadezen ontstaat een 'onbeschrijflijk feest'. "Overal kwamen onderduikers vandaan. Familie en vrienden ontmoeten elkaar weer naar zovele jaren", schrijft Lindeboom, die ook vertelt dat meisjes met de Canadezen boottochtjes in de haven mochten maken. "De Zwartsluizer jongens hadden volkomen afgedaan…"

Louter feestvreugde was het niet in april 1945. Verzetsman Kronenberg en zijn vriendin komen om het leven bij een dramatisch motorongeluk. Ook moest

de politie tijdens de feestelijkheden uitrukken voor een massale vechtpartij tussen groepen schippersjongens en jongeren uit Zwartsluis. Met een waarschuwingsschot wist de politie de gemoederen weer tot bedaren te brengen.

Erik Driessen

**Noot redactie: De inundatie van 1944-1945 werd door de Duitse bezetter in Nederland geïnitieerd om mogelijke aanvallen van de geallieerden af te slaan. Gemalen werden stilgezet en sluizen geopend om de verschillende gebieden onder water te zetten. In mei 1945 stond ongeveer 250.000 hectare (ha) ofwel 9% van het Nederlandse grondgebied onder water. Ook Zwartsluis onderging dit lot.*

Uit het dagboek van Steven Greveling

Zaterdag 25 juli 1942: Deze week weer veel spanningen. In de grote steden worden fietsen gevorderd. Joden worden weggevoerd. Velen plegen zelfmoord. Geruchten over vorderingen van dekens. Bericht in de courant over mogelijke vorderingen van kerkklokken etc.

Donderdag 31 juli 1942: G. en D. Aronius en L. Brest naar kamp bij Staphorst gebracht.

Zaterdag 5 september 1942: Verlopen nacht erg onrustig in de lucht. Veel vliegtuigen en in de verte het geluid van bommen en afweervuur.

Dinsdag 13 oktober 1942: Jacob Aronius, die voortvluchtig was, in 't Bosch gearresteerd en naar Arnhem overgebracht.

Donderdag 11 maart 1943: Hedenmorgen werden onze prachtige klokken respectiefelijk uit 1566 en 1606 daterend door de Duitse Wehrmacht gevorderd en door de uitgebroken galmgaten, nadat men ze nog even geluid had, naar beneden getakeld.

In gesprek met Trijntje Esser-van Dalfsen *(deel 2)*

Op verzoek van de redactie ging Jan Blei op bezoek bij Trijntje Esser voor een interview. Dit in het kader van het 100ste nummer van de Sluziger Kroniek. Zij hoopt dit jaar op 10 maart 106 jaar te worden en vanaf deze plaatst feliciteren wij haar van harte dat zij deze dag heeft mogen beleven. Zij had zoveel te vertellen dat wij het gesprek in twee delen hebben opgeknipt. Ook komt de Bevrijding van 80 jaar geleden nog aan de orde met wel een heel bijzondere gebeurtenis. Wij vervolgen het gesprek:

Over leven en werken

Nog even terug naar onze trouwerij; die was heel sober. Ik zie ons nog zo lopen, het Cingel af, en zo kwamen we achter de wal, daarna het gemeentehuis.

We zijn getrouwd in de Gereformeerde kerk; weet niet eens meer wie ons getrouwd heeft (dominee de Feijter).
Toen ik veertig was, Nico was 42, zijn we begonnen in de winkel. In verband met z'n werkzaamheden als loodgieter had Nico aanvankelijk geen tijd om zich met de winkel bezig te houden. Later veranderde dat, en had hij z'n eigen winkel in de Pottenbakkerstraat.
Mijn schoonmoeder zette me voor het blok, terwijl ik helemaal geen verstand van de winkel had. Er waren twee gaanderijen, en daar had m'n schoonmoeder de voorraad staan.
Toen wij het betrokken is er een verdieping ingemaakt en kregen wij een mooie grote kamer, zoals ie nu nog is. Het werd zo gebouwd dat we ook binnendoor bij de werkplaats konden komen. Het was een 'winkel van sinkel', met allerlei spulletjes, ook luxeartikelen.
Eén keer in het jaar gingen we naar de beurs in Utrecht, later ook naar een beurs voor het installatiewerk. Nico is als jongen al begonnen met loodgieterswerk.

Zoals gezegd: Nico was trommelslager bij Voorwaarts.
Ik weet nog dat hij een keer op de zondagochtend aan het oefenen was, zo'n beetje tijdens de kerkgang. 'Man, dat kan niet', heb ik hem toen laten weten.
Opa Esser was bij de oprichting van Voorwaarts betrokken.

De lagere school waar ik naar toe ging, was gevestigd aan de Zomerdijk. Meester Kroeze werkte daar. Ik kwam van school, en ben één jaar naar de MULO gegaan, ik was dertien. Daarna was ik nodig in de bakkerij. Het was er altijd druk met schipperskinderen; achterin de Nieuwesluis had je de schippersschool.

Beneden hadden we een alkoof (nis zonder ramen), dan de keuken, en de kamer aan de weg, en daar tussenin was een ruimte met een bedstee. In dat bed was een krib. Daar sliepen wij bij vader en moeder, tot ik groter was en boven bij de dienstbode ging slapen.
Pa moest vroeg op, want de oven moest gestookt worden. Achter was een grote schuur; de steeg liep helemaal door. Ons huis was net zo lang als de steeg.
Binnen dus eerst de alkoof, dan de keuken, dan de bakkerij, een klein schuurtje, met daarna de hele grote schuur, met houtwerk, turf en takkenbossen om de oven te stoken. Daarna was er een plaatsje van steen waar je kon zitten, en dan kwam er nog een tuintje. In dat zelfde buurtje was ook een kerk, maar daar weet ik niets meer van. Soms liepen we al spelend helemaal naar Baarlo. Ik had een geweldige jeugd.

Dochter Margreet neemt deel aan het gesprek

Ze hebben een tijd terug gevraagd of ik mee wilde doen met een honderdplus onderzoek. Dat wilde ik wel. (Margreet: 'waarom word je honderd en niet dement'). Vorig jaar heb ik nog bloed gegeven, dit jaar niet meer.
Toevoeging Margreet: 'moeder is de oudste inwoner van Zwartewaterland; over belangstelling heeft ze niet te klagen.
Er was een eerder interview voor de Historische Vereniging, je hebt in een

bijlage van de Telegraaf gestaan, en tijdens 'zoveel jaar' bevrijding is je gevraagd hoe jij die periode hebt ervaren'. Tijdens de oorlog heb ik vier jaar het huishouden bij juffrouw Hoekstra gedaan.
Ze had drie kinderen van haar zuster in huis. Die zus was getrouwd met een zendeling, voor die kinderen was er geen school. Juf Hoekstra nam ze gewoon mee. Dat was de gereformeerde school aan de Zomerdijk.

Foto's kijken gaat niet zo goed meer, alles is een beetje wazig, hetzelfde geldt voor het gehoor, dat gaat ook achteruit.
Terugkijkend: er was wel liefde, mijn moeder was een hele lieve vrouw, en mijn vader ook. Hij was niet gemakkelijk, maar wel lief. Pa had heel veel steun aan Willy Hesselink-Schraa.
Ik heb ook gezongen. Ben begonnen bij een oom uit Hasselt, die had een jeugdkoor in Zwartsluis. Wanneer hij terug ging naar Hasselt, fietste ik met hem mee, want de volgende dag hielp ik z'n vrouw in de winkel. Toen hun zoon geboren is, ben ik zes weken bij ze thuis geweest, ik was toen een jaar of achttien. Bertha is m'n enige zus die er nog is, ze is 95. We zien elkaar nauwelijks nog, het is te ver. Wel jammer.

Nog een laatste anekdote via Margreet: 'Toen de bevrijding kwam, moeder was hoogzwanger, is ze wezen dansen; de volgende dag werd mijn zuster geboren. Het eerste bevrijdingskind van Zwartsluis.
Ze moest vernoemd worden naar de beide oma's (Frederika en Reina). Toen zei de kraamzuster; 'ja, ze is het eerste bevrijdingskind, en moet dus ook vernoemd worden naar koningin Wilhelmina'. Frederika Reina Wilhelmina.
Jaren later zei m'n zus: 'ik wil helemaal geen Wilhelmina heten, want die is destijds gevlucht naar Engeland'.
Mevrouw Esser: Ik hou er niet van om op de voorgrond te staan, maar ik ben blij met m'n leven, en hoop er nog een paar jaar op deze manier te zijn. Ik heb alleen een zere teen (heldere lach). Kon erger hoor. Zes kinderen, dertien kleinkinderen, achttien achterkleinkinderen; en er zit geen verkeerde tussen.
Margreet: Toen ze bijna 96 was, moest ma, na een val, naar het ziekenhuis.
De artsen aan haar bed: 'we kunnen niets van u vinden, u heeft een blanco voorgeschiedenis'. Waarvan akte.

Jan Blei

Over ‘toeval’ en een 72 jaar oud oorlogsmonument

Met ons pensioen kregen we van de kinderen o.a. een Museumjaarkaart. Het bezit van het laatste opent het oog naar veel. De aandacht viel op de sfeervolle expositie ‘Zien en Geloven in de Middeleeuwen’ in het Rijksmuseum Twenthe te Enschede. Half februari scrolden we langs een unieke aanbieding van een driedaagsverblijf in het landhuishotel Herikerberg bij Markelo. Veel kastelen en boerenleven in de regio en een glooiend landschap en ook Enschede ligt in de buurt. We boekten spontaan.

Bij het bestuderen van de toeristische info ontdekten we een bijzonder oorlogsmonument op de Markelose Berg: Het Overijssels Verzetsmonument. Jaarlijks vindt daar op 4 mei de Dodenherdenking plaats. Deze wordt uitgezonden via TV Oost. Op het monument staan alle namen vermeld van verzetsstrijders uit Overijssel die waren omgekomen tijdens WO II. Ik dacht aan oom Toon en kreeg kippenvel van top tot teen. Daar zijn verhaal en dat van mijn vader is opgenomen in mijn boek ‘De Laatste Eer’ (dat ook al met zoveel ‘toevalligheden’ van doen had), en de oorlog nu dus weer een grote rol speelt tijdens mijn bezigheden voor deze Kroniek, kon dit geen toeval zijn. Zou de naam van Toon er ook bij staan? En inderdaad, A. (Anthonie) Slurink stond er ingegraveerd…nooit geweten! De plek is rustiek en verstild. Uit navraag bij familie en bekenden bleek dat alleen Albert Greveling (hoe kan het ook anders) er van wist. Toen hij in een ver verleden werkzaam was in de bloemenzaak te Zwolle maakte hij de krans voor de herdenkingsbijeenkomst bij dit monument. Daar zijn geen foto’s van en ook geen verder verhaal. Er is in Zwartsluis geen bekendheid aan gegeven voor zover hij weet.

Ik ga er dus maar van uit dat dit prachtige monument op deze schitterende plek bij de meeste Sluzigers onbekend is en het waard is om deze in dit 80-jarig bevrijdingsjaar eens te bezoeken.
De naam van Toon Slurink staat vermeld bij Kampen. Onder Zwartsluis vinden we de namen J.B. de Goede, E. Jongstra en R. Schraa.

Verdere informatie: 'Provinciaal Verzetsmonument Overijssel', Bergweg 44 te Markelo.

Herdachte groepen: Verzet Nederland. Ontwerper: Titus Leeser (1903-1996). Onthulling: 2 mei 1953.

Het monument: Vorm en materiaal

Het 'Provinciaal Verzetsmonument Overijssel' bestaat uit drie grote zuilen van natuursteen. Tegen de zijkant van elke zuil is een beeld geplaatst: links en rechts een staande mannenfiguur en in het midden een staande vrouwenfiguur. De dichtregels van Victor E. van Vriesland op het monument luiden:

'TOEN 'T LAND WERD ONDERDRUKT
GEPLUNDERD UITGEMOORD
HEBBEN ZE ALLEEN NAAR DE
INNERLYKE STEM GEHOORD
HOEZEER BEDREIGD GEJAAGD
BEKNELD IN WREEDSTEN NOOD
VOLGDEN ZY SLECHTS EEN WEG
HUN TROUW TOT IN DEN DOOD'

Op de zuilen zijn de namen van 470 omgekomen verzetsmensen uit de provincie Overijssel aangebracht.

Symboliek

Kunstenaar Titus Leeser (1903-1996) omschreef het ontwerp als volgt: 'Het monument wil eerbied van de verzetsstrijders voor hun gevallen kameraden uitdrukken. Als bladzijden van een boek vermelden de muurvlakken de namen van de gevallenen en deze met namen bedekte muren zelf vormen het teken in het landschap. De drie figuren symboliseren de gemeenschap van het verzet, waarvan de gevangenen deel uitmaakten en die tot in de verre toekomst bij hun namen willen blijven waken en daardoor de herinnering aan hen levend willen houden. Links het ongewapende verzet, in het midden – tegelijk het geloof en vertrouwen uitbeeldend – de vrouw in het verzet, rechts het gewapende verzet.'

Herman Slurink

De Canadese begraafplaats Holterberg

En mocht u het monument op de Markelose berg bezoeken, rijd dan even door naar de Holten Canadian War Cemetery of de Canadese begraafplaats Holterberg. Dit is een van de grootste militaire begraafplaatsen in Nederland. De begraafplaats in Holten wordt onderhouden door de Commonwealth War Graves Commission en telt graven van 1.394 soldaten, van wie 1.355 Canadezen, 36 Britten, 2 Australiërs en 1 Belg.

Via de toenmalige burgemeester van Holten en het ministerie van Oorlog werd bewerkstelligd dat een stukje Nederland voor dit doel aan het Canadese Gouvernement kon worden geschonken. Nog steeds is de begraafplaats op de Holterberg, die sinds 2004 deel uitmaakt van het Nationaal Park Sallandse Heuvelrug, een stukje Canadees grondgebied.

Naast de begraafplaats ligt een uiterst interessant informatiecentrum, achter elk van de 1394 graven schuilt een indrukwekkend verhaal. Zo wordt de gedachte aan hen die vielen levend gehouden met persoonlijke verhalen, anekdotes en foto's - vaak door nabestaanden geschonken. Hier kom je te weten hoe Noordoost-Nederland bevrijd werd. We konden er in deze Kroniek al uitgebreid over lezen.

Historische Vereniging. Zwartsluis

De **Sluziger Kroniek** is het verenigingsorgaan van de **Historische Vereniging Zwartsluis.** Het verschijnt in de regel driemaal per jaar: in april, september en december. De redactie ontvangt graag kopij voor het blad van of via leden van de vereniging; in te zenden naar het correspondentieadres of het e-mailadres van de vereniging (zie onder).

Bestuur van de vereniging:	Victor van Kleef, *voorzitter* Geke Françoise-Corporaal, *secretaris* Marco Snel, *penningmeester* Nicole de Goede, *ledenadministratie* Herman Slurink, *algemeen bestuurslid* Ivo Eenkhoorn, *algemeen bestuurslid*
Redactie Kroniek:	Herman Slurink, *eindredacteur* Geke Francoise
Ereleden:	Z. Dekker-Schurink, Thijs Oosterhof
Correspondentieadres en archieflocatie:	Historische Vereniging Zwartsluis Handelskade 25 8064 DV Zwartsluis
Archiefbeheer:	Theo Kiers, Janet Seinen en Henk Dekker
Email en website:	info@historiezwartsluis.nl - www.historiezwartsluis.nl
Contributie:	€ 17,50 per jaar, € 22,50 per jaar voor leden buiten Zwartsluis
Bankrekening:	IBAN: NL91 SNSB 0940 9022 06, bij internationale betalingen: BIC: SNSBNL2A T.n.v. Historische Vereniging Zwartsluis

Gelieve bij betaling lidnummer en, indien van toepassing, factuurnummer te vermelden.
Het lidmaatschapsjaar loopt van 1 januari tot en met 31 december. Indien een lidmaatschap gedurende het lopende kalenderjaar ingaat, is het nieuwe lid de volledige jaarbijdrage verschuldigd.
Opzeggen van het lidmaatschap kan tot en met 30 november van het lopende kalenderjaar.
Opzeggen kan met vermelding van lidnummer, naam en adres. Uw lidnummer kunt u vinden op de jaarlijkse factuur.
Wijziging gegevens: indien adres, emailadres, rekeningnummer en/of andere gegevens wijzigen, vernemen wij dat graag, met vermelding van uw lidnummer, zo spoedig mogelijk via info@historiezwartsluis.nl.

Verantwoordelijkheid Kroniek

